

Urszula
Oszwa

-DZIECKO-

Z ZABURZENIAMI ROZWOJU
I ZACHOWANIA W KLASIE SZKOLNEJ

Vademe cum
nauczycieli i rodziców

**DZIECKO Z ZABURZENIAMI ROZWOJU
I ZACHOWANIA W KLASIE SZKOLNEJ**

VADEMECUM NAUCZYCIELI I RODZICÓW

Urszula Oszwa

**DZIECKO Z ZABURZENIAMI ROZWOJU
I ZACHOWANIA W KLASIE SZKOLNEJ**

VADEMECUM NAUCZYCIELI I RODZICÓW

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
Kraków 2007

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007

Recenzent:

prof. zw. dr hab. Marta Bogdanowicz

Korekta:

Ewelina Wrona

Projekt okładki:

Ewa Beniak-Haremska

ISBN 978-83-7308-766-8

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel. (0-12) 422-41-80, fax: 422-59-47

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2007

Spis treści

Wprowadzenie	9
Część I. Specyficzne rozwojowe zaburzenia uczenia się	
1. Dysleksja w szkole i w domu	13
1.1. Etiologia i diagnoza	13
1.2. Systemy pomocy	14
1.3. Wskazówki dla nauczycieli	16
1.4. Zalecenia dla rodziców	20
1.5. Kompleksowa pomoc dziecku z trudnościami w czytaniu i pisaniu	23
1.6. Zasady terapii pedagogicznej	28
1.7. Modele oddziaływań terapeutycznych	28
1.8. Formy terapii pedagogicznej w Polsce	30
1.9. Młodzież z dysleksją rozwojową	32
1.10. Profilaktyka i wczesna interwencja	33
Bibliografia	33
Literatura zalecana	34
2. Specyficzne zaburzenia rozwoju umiejętności arytmetycznych	35
2.1. Ustalenia terminologiczne	35
2.2. Symptomy	38
2.3. Problemy diagnostyczne	40
2.4. Trudności arytmetyczne i emocje	42
2.5. Kierunki profilaktyki i efektywnej edukacji	44
Bibliografia	45
Literatura zalecana:	47
Część II. Dziecięce zaburzenia emocjonalne	
3. Depresja u dzieci i młodzieży	51
3.1. Definicja i rodzaje	51
3.2. Problemy diagnostyczne	52
3.3. Zwiastuny i objawy choroby	53
3.4. Depresja	53
3.5. Przyczyny i czynniki ryzyka	54

3.6. Leczenie	56
3.7. Profilaktyka	57
Bibliografia	57
Literatura zalecana	58
4. Fobia szkolna	59
4.1. Fobia, lęk i strach – definicja różnicowa	59
4.2. Objawy i rodzaje fobii szkolnej	59
4.3. Etiologia	61
4.4. Kierunki pomocy	63
Bibliografia	64
Literatura zalecana	64
5. Jąkanie	65
5.1. Rodzaje przyczyn	65
5.2. Mechanizm jąkania	67
5.3. Symptomatologia	68
5.4. Terapia	68
5.5. Wskazówki dla rodziców	69
Bibliografia	70
Literatura zalecana	71
6. Moczzenie nocne	73
6.1. Terminologia	73
6.2. Rodzaje moczenia nocnego	74
6.3. Przyczyny	74
6.4. Diagnoza różnicowa	75
6.5. Leczenie	77
6.6. Zalecenia dla rodziców	79
Bibliografia	80
Literatura zalecana	80
7. Zespół stresu pourazowego u dzieci	81
7.1. Terminologia	81
7.2. Dzieci z grupy ryzyka	81
7.3. Mity i rzeczywistość	82
7.4. Symptomy PTSD	82
7.5. Problemy diagnostyczne	83
7.6. Pierwsza pomoc	83
7.7. Terapia długoterminowa	87
Bibliografia	87
Literatura zalecana	87

Część III. Zaburzenia neurologiczne

8. Padaczka dziecięca	91
8.1. Etiologia	91
8.2. Postaci padaczki dziecięcej	92
8.3. Rodzaje napadów	93
8.4. Zaburzenia psychiczne w padaczce	93
8.5. Postępowanie w czasie dużego napadu padaczkowego	94
8.6. Zalecenia edukacyjne i ograniczenia życiowe	95
Bibliografia	96
Literatura zalecana	96
9. Zmiany w lateralizacji	97
9.1. Asymetria funkcjonalna mózgu i jej warianty	97
9.2. Geneza leworęczności	99
9.3. Trudności życiowe i szkolne dziecka leworęcznego	100
9.4. Postawa wobec leworęczności	101
9.5. Praktyczne wskazówki dla rodziców	102
9.6. Zalecenia dla nauczycieli	103
Bibliografia	105
Literaturaa zalecana	105

Część IV. Zaburzenia psychosomatyczne

10. Dziecko z cukrzycą w klasie szkolnej	109
10.1. Przyczyny i patomechanizm cukrzycy	109
10.2. Objawy kliniczne	109
10.3. Typy cukrzycy	110
10.4. Aktualny system opieki diabetologicznej	
10.5. Cukrzyca a edukacja szkolna – wskazówki dla nauczycieli	111
Bibliografia	114
Literatura zalecana	114
11. Alergie i astma a edukacja	115
11.1. Etiologia i rodzaje schorzeń alergicznych	115
11.2. Charakterystyka objawowa	116
11.3. Psychologiczne przyczyny i skutki astmy	117
11.4. Postępowanie lecznicze w alergiach	117
11.5. Wskazówki dla nauczyciela	119
Bibliografia	120
Literatura zalecana	120

Część V. Zaburzenia uwagi i zachowania

12. Zaburzenia uwagi u dzieci	123
12.1. Symptomy	123
12.2. Podłoże neurologiczne	124
12.3. Rodzaje deficytów	124
12.4. Diagnoza	125
12.5. Możliwości leczenia i terapii	126
12.6. Wychowanie i edukacja	127
12.7. Osoby dorosłe z zaburzeniami uwagi	128
Bibliografia	128
Literatura zalecana	129
13. Agresja i zaburzenia zachowania	131
13.1. Ustalenia terminologiczne	132
13.2. Diagnoza	132
13.3. Objawy	132
13.4. Rodzaje zaburzeń zachowania	133
13.5. Etiologia	136
13.6. Specjalistyczna pomoc	138
Bibliografia	139
Literatura zalecana	140

Wprowadzenie

Obecny kształt szkolnictwa w kraju i na świecie zmierza w kierunku coraz pełniejszej integracji dzieci o specyficznych potrzebach edukacyjnych z dziećmi prawidłowo rozwijającymi się. Do niedawna niemal nieobecne w edukacji polskiej pojęcie integracji dzisiaj nabiera praktycznego wymiaru. Zapełniają się klasy i szkoły integracyjne, w których jest miejsce na rozwój dzieci zdrowych i mniej sprawnych. Pojęcie specjalnych potrzeb edukacyjnych również nie ogranicza się do perspektywy wyłącznie teoretycznej. Dzieci z takimi potrzebami przybywa i znajdują one miejsce w szkole masowej. Potrzebują jednak specjalnych metod nauczania oraz osób przygotowanych do ich kształcenia. Oba pojęcia, integracji w edukacji oraz specjalnych potrzeb edukacyjnych, niosą ze sobą wymierne konsekwencje zarówno dla dzieci – zdrowych i rozwijających się wolniej, jak i dla nauczycieli i osób zaangażowanych w proces kształcenia młodego pokolenia.

Dzięki integracji dzieci zdrowe poznają i lepiej rozumieją różnorodne schorzenia wieku rozwojowego, ich przebieg i charakter. Płynnie wchodzą w dorosłe życie, ucząc się tolerancji, akceptacji dla odmienności, otwartości na drugiego człowieka.

Dzieci rozwijające się mniej sprawnie wychodzą z więzienia własnych kompleksów i zahamowań, rozwijają się w wielu aspektach, uczą się z doświadczeń i interakcji rówieśniczych. Nie muszą przeżywać dzieciństwa w wymiarze ograniczonym do indywidualnego nauczania, bez kontaktu z grupą. Dzięki sytuacjom społecznym odkrywają nowe zdolności, przez pryzmat innych lepiej poznają siebie.

Największe wyzwanie staje przed nauczycielem i osobami uczestniczącymi w procesie edukacyjno-wychowawczym. Powstaje pytanie: jak najbardziej optymalnie realizować proces kształcenia młodego człowieka, aby żadna ze stron nie poniosła szkody, a nawet, co więcej, aby zarówno dzieci zdrowe, jak i z zaburzeniami rozwinęły się w maksymalnym stopniu i poznały swój ukryty potencjał. Aby jak najlepiej realizować to zadanie, nauczyciel potrzebuje wsparcia specjalistów oraz podstawowej wiedzy na temat zaburzeń występujących w wieku rozwojowym, które może w swej klasie spotkać.

Celem opracowania jest przybliżenie nauczycielom problematyki zaburzeń rozwoju i zachowania, zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej, aby potrafili pomóc dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych, obecnym w ich klasie szkolnej, oraz aby umieli postępować z dzieckiem stosownie do jego

możliwości i ograniczeń, a także wiedzieli, gdzie szukać specjalistycznej pomocy. Książka ma jednocześnie charakter podręcznika i poradnika ze wskazówkami i zaleceniami do pracy terapeutycznej dla osób niezajmujących się terapią zaburzeń rozwojowych w sposób profesjonalny, a mających z nimi kontakt na co dzień z powodu wykonywanego zawodu.

Książka składa się z pięciu części, opisujących 13 wybranych zaburzeń rozwojowych. Przy ich doborze kierowano się częstością występowania i jednoczesną możliwością pojawienia się ich w klasie szkoły masowej. Każdy rozdział oparty jest na schemacie obejmującym: ustalenia terminologiczne, etiologię, symptomy i rodzaje zaburzeń, problemy diagnostyczne oraz sposoby leczenia i pomocy. Zawiera także wskazówki i zalecenia dla rodziców i nauczycieli, dotyczące postępowania w sytuacjach mogących mieć miejsce na terenie szkoły.

Część pierwsza poświęcona jest zagadnieniom dysleksji w jej praktycznym wymiarze, w szkole i w domu. Drugi rozdział wprowadza w problematykę specyficznych trudności w uczeniu się matematyki. W części drugiej opisane zostały zaburzenia emocjonalne, których charakter może być zróżnicowany. Przedstawiono depresję dziecięcą, fobię szkolną, jąkanie, moczenie oraz zespół stresu pourazowego u dzieci. Część trzecia omawia zaburzenia na podłożu neurologicznym, tj. padaczkę dziecięcą oraz zmiany w lateralizacji. W części czwartej zaprezentowano zaburzenia psychosomatyczne, do których zaliczono cukrzycę i schorzenia alergiczne. Część piątą poświęcona jest zaburzeniom uwagi i zachowania. W zakończeniu każdego rozdziału znajduje się lista zalecanych publikacji, które zostały napisane z myślą o nauczycielach i pedagogach.

Niektóre rozdziały zostały wcześniej opublikowane w postaci artykułów w czasopiśmie psychologicznym „Remedium”. Ze względu na duże zainteresowanie omawianymi zagadnieniami wśród nauczycieli zdecydowano opublikować je w postaci książki, rozszerzając jednocześnie ramy poruszanej problematyki. Redakcja „Remedium” wyraziła zgodę na publikację treści, upowszechnionych wcześniej na łamach czasopisma.

Autorka

Część I
Specyficzne rozwojowe zaburzenia uczenia się